

Rapport national / National report / Landesbericht / Национальный доклад

ROUMANIE / ROMANIA / RUMÄNIEN / РУМЫНИЯ

**The Constitutional Court of Romania
Curtea Constituțională a României**

langue maternelle / native language / Muttersprache / родной язык

**Rolul curților constituționale în asigurarea
respectării și aplicării principiilor constituționale**

**I. Rolul Curții Constituționale în definirea și aplicarea principiilor constituționale
explicite/implicite**

Raportori: Conf.univ.dr. Simona Maya Teodoroiu
Judecător

Lect.univ.dr. Marieta SAFTA
Prim magistrat asistent

1. În cadrul controlului de constituționalitate, instanța de jurisdicție constituțională invocă anumite principii constituționale (de exemplu, principiul separării și echilibrului puterilor în stat; statul de drept; egalitatea și nediscriminarea etc.)? Care sunt limitele în care se încadrează Curtea Constituțională în acest sens? Există în Constituție sau în orice alt act normativ dispoziții de reglementare a sferei de competență a instanței de jurisdicție constituțională în ceea ce privește sursele juridice specifice din Legea fundamentală pe care Curtea Constituțională le poate aplica în fundamentarea deciziilor sale?

Constituția României consacră reglementării Curții Constituționale un titlu separat – *Titlul V* (art. 142-147), în cadrul căruia sunt cuprinse dispoziții privind rolul Curții, structura acesteia, mandatul membrilor săi, modalitățile de desemnare a judecătorilor și de alegere a președintelui Curții, condițiile pentru ocuparea funcției de judecător, incompatibilitățile, independența și inamovibilitatea, competența Curții Constituționale, precum și efectele deciziilor sale.

În baza textelor constituționale a fost adoptată Legea nr. 47/1992 privind organizarea și funcționarea Curții Constituționale¹. Capitolul I – *Dispoziții generale* din Legea nr.47/1992 precizează în mod expres rolul Curții Constituționale de "*garant al supremației Constituției*" și poziția sa de "*unică autoritate de jurisdicție constituțională în România*" (art.1), stabilind, totodată, sfera actelor normative ce pot forma obiectul controlului de constituționalitate, arătând că acestea sunt neconstituționale dacă "*încalcă dispozițiile sau principiile Constituției*." [art.2 alin.(2) din lege].

Se constată, așadar, că însăși legea organică a instanței de contencios constituțional din România distinge, în mod expres, între "*dispoziții*" și "*principii*" ale Constituției, ca temei de realizare a controlului de constituționalitate. Ca urmare, și Curtea Constituțională distinge, în actele sale, între raportarea la dispoziții și, respectiv, principii ale Constituției, inclusiv atunci când se pronunță asupra inițiativelor de revizuire a prevederilor constituționale (ceea ce presupune implicit calificarea acestor prevederi ca aparținând sferei "*principiilor*", respectiv "*dispozițiilor*" constituționale).

¹ Republicată în M. Of. nr. 807 din 3 decembrie 2010.

Astfel, de exemplu, în decizia prin care s-a pronunțat asupra celei mai recente inițiative de revizuire a Constituției, Curtea Constituțională a reținut că "se impune ca legea de revizuire adoptată de Parlament, înainte de a fi supusă referendumului în condițiile art.151 alin.(3) din Legea fundamentală, să fie examinată de Curtea Constituțională pentru a constata, pe de o parte, dacă a fost respectată decizia Curții privind proiectul de lege sau propunerea de revizuire a Constituției și, pe de altă parte, dacă modificările și completările aduse proiectului sau propunerii de revizuire în procedura de dezbatere și adoptare parlamentară respectă principiile și dispozițiile constituționale referitoare la revizuire. În absența unui asemenea mecanism de control există riscul eludării efectului general obligatoriu al deciziei Curții Constituționale pronunțate cu privire la inițiativa de revizuire a Constituției și a lipirii de eficiență a controlului de constituționalitate realizat, consecințe incompatibile cu principiile statului de drept și rolul Curții Constituționale." (Decizia nr.80/2014, M. Of. 246 din 07.04.2014, par.435)

2. Care dintre principiile constituționale sunt considerate a fi de natură organică în țara dumneavoastră? Există dispoziții explicite în Constituție care stabilesc principiile fundamentale? Există jurisprudență cu privire la principiile fundamentale? Cât de des face trimitere Curtea Constituțională la aceste principii?

Titlul I al Constituției României este intitulat **Principii generale**. În cadrul acestuia, primul articol al Constituției stabilește caracterele statului român precum și o serie de principii care îl definesc și susțin întregul edificiu constituțional, după cum urmează:

Articolul 1. Statul român

(1) România este stat național, suveran și independent, unitar și indivizibil.

(2) Forma de guvernământ a statului român este republica.

(3) România este stat de drept, democratic și social, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile cetățenilor, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme, în spiritul tradițiilor democratice ale poporului român și idealurilor Revoluției din decembrie 1989, și sunt garantate.

(4) Statul se organizează potrivit principiului separației și echilibrului puterilor – legislativă, executivă și judecătorească – în cadrul democrației constituționale.

(5) În România, respectarea Constituției, a supremației sale și a legilor este obligatorie.

Celelalte norme pe care legiuitorul constituant le-a calificat "principii generale", reglementându-le ca atare în Titlul I din Constituție se referă la: suveranitate (art.2), teritoriu (art.3), unitatea poporului și egalitatea între cetățeni (art.4), cetățenie (art.5), dreptul la identitate (art.6), românii din străinătate (art.7), pluralism și partide politice (art.8), sindicate, patronate și asociații profesionale (art.9), relații internaționale (art.10), dreptul internațional și dreptul intern (art.11), simboluri naționale (art.12), limba oficială (art.13), capitala (art.14).

Un loc aparte îl ocupă ceea ce doctrina a numit "nucleul dur" al Constituției, adică acele valori intangibile, care nu pot fi schimbate nici de legiuitorul constituant derivat, alcătuind "limitele revizuirii": " caracterul național, independent, unitar și indivizibil al statului român, forma republicană de guvernământ, integritatea teritoriului, independența justiției, pluralismul politic și limba oficială " (art.152 din Constituție). Respectarea acestor limite este examinată, din oficiu,

de Curtea Constituțională, atunci când se pronunță asupra inițiativelor de revizuire a Constituției.²

În mod frecvent, Curtea este sesizată cu privire la încălcarea, prin norme criticate, a principiilor cuprinse în Constituție, în special în art.1, și se pronunță în acest sens, constatând respectarea sau încălcarea lor, după caz. Oferim, în continuare, câteva exemple:

a). *"În ceea ce privește **dispozițiile art. 1 alin. (3) teza I din Constituție, care consacră principiul statului de drept**, Curtea a reținut în jurisprudența sa (a se vedea Decizia nr. 70 din 18 aprilie 2000, M. Of. nr. 334 din 19 iulie 2000) că exigențele acestuia privesc scopurile majore ale activității statale, prefigurate în ceea ce îndeobște este numit ca fiind domnia legii, sintagmă ce implică subordonarea statului față de drept, asigurarea acelor mijloace care să permită dreptului să cenzureze opțiunile politice și, în acest cadru, să pondereze eventualele tendințe abuzive, discreționare ale structurilor etatice. Statul de drept asigură supremația Constituției, corelarea legilor și a tuturor actelor normative cu aceasta, existența regimului de separație a puterilor publice, care trebuie să acționeze în limitele legii, și anume în limitele unei legi ce exprimă voința generală. Statul de drept consacră o serie de garanții, inclusiv jurisdicționale, care să asigure respectarea drepturilor și libertăților cetățenilor prin autolimitarea statului, respectiv încadrarea autorităților publice în coordonatele dreptului"* (Decizia nr. 17 din 21 ianuarie 2015, M. Of. nr. 79 din 30 ianuarie 2015).

b) *"Trimiterea la acte administrative, cu o forță juridică inferioară legii, într-un domeniu critic pentru securitatea națională, cu impact asupra drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor, **încalcă prevederile constituționale cuprinse în art. 1 alin. (5) referitoare la principiul legalității**. O dispoziție legală trebuie să fie precisă, neechivocă, să instituie norme clare, previzibile, a căror aplicare să nu permită arbitrariul sau abuzul. De asemenea, norma trebuie să reglementeze în mod unitar, uniform, să stabilească cerințe minimale aplicabile tuturor destinatarilor săi. Or, atâta vreme cât ordinele sau deciziile sunt emise de conducătorii autorităților sau instituțiilor publice desemnate de lege, apare cu evidență că legea relativizează în mod nepermis reglementarea acestui domeniu, lăsând la latitudinea fiecărei entități stabilirea, în mod diferențiat, a unor măsuri esențiale, precum cerințele minime de securitate cibernetică, modalitatea de notificare, precum și datele și informațiile care însoțesc notificarea."* (Decizia nr. 17 din 21 ianuarie 2015, M. Of. nr. 79 din 30 ianuarie 2015).

c). *"Statului îi este interzis să adopte soluții legislative care pot fi interpretate ca fiind lipsite de respect față de convingerile religioase sau filozofice ale părinților, motiv pentru care organizarea activității școlare trebuie să se subordoneze atingerii unui scop de conciliere în exercitarea funcțiilor pe care și le asumă în procesul de educație și de predare a religiei cu respectarea dreptului părinților de a asigura educația în conformitate cu propriile convingeri religioase. Ca parte a sistemului constituțional de valori, libertății de conștiință religioase îi este atribuit imperativul toleranței, în special în relație cu **demnitatea umană garantată de art. 1 alin. (3) din Legea fundamentală**, ce domină ca valoare supremă întregul sistem de valori. Acest motiv exclude, de principiu, ca activitățile și comportamentele ce izvorăsc dintr-o anumită atitudine de credință ori de convingeri filozofice non-religioase să fie supuse sancțiunilor pe care statul le*

² Potrivit aceluiași text constituțional, nici o revizuire nu poate fi făcută dacă are ca rezultat suprimarea drepturilor și a libertăților fundamentale ale cetățenilor sau a garanțiilor acestora.

prevede pentru un asemenea comportament, indiferent de motivațiile de credință ale persoanei în cauză.”(Decizia nr. 669 din 12 noiembrie 2014, M. Of. nr. 59 din 23 ianuarie 2015).

d). *”Demnitatea umană, sub aspect constituțional, presupune două dimensiuni inerente, respectiv relațiile dintre oameni, ceea ce vizează dreptul și obligația oamenilor de a le fi respectate și, în mod corelativ, de a respecta drepturile și libertățile fundamentale ale semenilor lor, precum și relația omului cu mediul înconjurător, inclusiv cu lumea animală, ceea ce implică, în privința animalelor, responsabilitatea morală a omului de a îngriji aceste ființe într-un mod de natură a ilustra nivelul de civilizație atins.”(Decizia nr. 1 din 11 ianuarie 2012, M. Of. nr. 53 din 23 ianuarie 2012; Decizia nr. 80 din 16 februarie 2014, M. Of. nr. 246 din 7 aprilie 2014).*

e). *Nu poate exista nicio antinomie între **art. 1 alin. (1) din Constituție referitor la caracterul unitar al statului** și art. 120 din Constituție privind **principiul descentralizării**, din contră, ele se completează, obiectivul celui din urmă fiind o mai bună administrare și gestionare a resurselor locale (Decizia nr. 1 din 10 ianuarie 2014, M. Of. nr. 123 din 19 februarie 2014).*

f). *Legiuitorul nu poate, printr-un act normativ, „să modifice sau să desființeze o hotărâre judecătorească (...), fără ca prin aceasta să încalce **principiul separației puterilor în stat**” (Decizia nr. 333 din 3 decembrie 2002, M. Of. nr. 95 din 17 februarie 2003).*

g). ***Principiul separației și echilibrului puterilor în stat** presupune existența unui control reciproc între puterile statului, sub aspectul exercitării în conformitate cu legea a atribuțiilor lor specifice, acesta fiind un mecanism specific statului de drept și democratic, pentru evitarea abuzurilor din partea uneia sau alteia dintre puterile statului(Decizia nr. 1109 din 8 septembrie 2011, M. Of. nr. 773 din 2 noiembrie 2011).*

h). *Sunt neconstituționale dispozițiile prin care se conferă instanțelor judecătorești competența de a desființa norme juridice instituite prin lege și de a crea în locul acestora alte norme sau de a le substitui cu norme cuprinse în alte acte normative, întrucât încalcă **principiul separației puterilor, consacrat în art. 1 alin. (4) din Constituție**, precum și prevederile art. 61 alin. (1), în conformitate cu care Parlamentul este unica autoritate legiuitoare a țării(Decizia nr. 1325 din 4 decembrie 2008, M. Of. nr. 872 din 23 decembrie 2008).*

i). *Reglementarea pe calea ordonanțelor și a ordonanțelor de urgență constituie, așa cum se prevede expres în art. 115 din Constituție, o atribuție exercitată de Guvern în temeiul delegării legislative, iar depășirea limitelor acestei delegări, stabilite prin însuși textul Constituției, reprezintă o imixtiune nepermisă în competența legislativă a Parlamentului, altfel spus, o violare a **principiului separației puterilor în stat**(Decizia nr. 544 din 28 iunie 2006, M. Of. nr. 568 din 30 iulie 2006).*

j) *Potrivit Constituției, Ministerul Public este parte componentă a autorității judecătorești, și nu a puterii executive sau a administrației publice. Ca urmare, participarea procurorului la judecarea cauzelor în fața instanțelor de judecată nu este de natură să aducă atingere **principiului separației puterilor în stat**(Decizia nr. 681 din 15 decembrie 2005, M. Of. nr. 33 din 13 ianuarie 2006).*

k) Este discutabil dacă o indemnizație pentru limită de vârstă poate fi acordată membrilor consiliilor populare de către statul român în virtutea principiilor care călăuzesc Constituția din 1991, întrucât ar nesocoti „dreptatea” ca valoare supremă a statului român prevăzută în **art.1 alin.(3) din Constituție** [„dreptatea” este considerată, în jurisprudența Curții Constituționale, una dintre valorile esențiale ale statului de drept, astfel cum este proclamată în prevederile art.1 alin.(3) din Constituție – a se vedea Deciziile nr.1358 și 1360 din 21 octombrie 2010, publicate în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.761 din 15 noiembrie 2010] și, în consecință, ar consacra un privilegiu în beneficiul acestora contrar art.16 alin.(1) din Constituție. (Decizia nr.22 din 20 ianuarie 2016, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr . 160 din 2 martie 2016).

3. Există principii implicite care sunt considerate a fi parte integrantă din Constituție? Dacă da, care este raționamentul care susține existența acestora? Cum s-au format de-a lungul timpului? Autorii de specialitate sau alte categorii sociale au contribuit la elaborarea principiilor constituționale implicite?

Există principii care, deși nu au fost sau nu sunt menționate expres în Constituție, au fost deduse, pe cale jurisprudențială, din ansamblul dispozițiilor constituționale.

Astfel, de exemplu, **Constituția României din 1991 nu a prevăzut în mod expres principiul separației puterilor în stat, dar a organizat autoritățile potrivit exigențelor lui.** Ca urmare, Curtea Constituțională a invocat adesea, în deciziile pronunțate înainte de anul 2003, principiul separației puterilor în stat, chiar dacă nu exista o prevedere constituțională expresă. Cu ocazia revizuirii, în anul 2003, a fost consacrat *expressis verbis* acest principiu, în art. 1 alin. (4), după cum urmează: „Statul se organizează potrivit principiului separației și echilibrului puterilor – legislativă, executivă și judecătorească – în cadrul democrației constituționale”. Normele constituționale dau expresie unei separații suplă a puterilor în stat, cele trei puteri colaborând și controlându-se reciproc.

Un exemplu de principiu care nu are în prezent o consacrare expresă, fiind dezvoltat pe cale jurisprudențială de Curtea Constituțională, este cel al **loialității constituționale**. Jurisprudența Curții a evoluat de la o simplă enunțare a conceptelor de „loialitate” și „comportament loial”, la circumstanțierea unor „norme de loialitate constituțională” ca garanție a principiului separației și echilibrului puterilor în stat³.

Un alt exemplu de principiu care nu are o consacrare constituțională expresă, și care s-a conturat și dezvoltat pe cale jurisprudențială ca urmare, în special, a receptării jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului⁴ și a celei a Curții de Justiție a Uniunii Europene⁵, este **principiul securității raporturilor juridice**. Astfel, prin *Decizia nr. 404 din 10 aprilie 2008* (M. Of. nr. 347 din 6 mai 2008), Curtea a statuat că, deși acest principiu nu este în mod expres consacrat de Constituția României, ”se deduce atât din prevederile art. 1 alin. (3), potrivit cărora România este stat de drept, democratic și social, cât și din preambulul Convenției pentru

³ A se vedea, cu privire la înțelesul principiului comportamentului loial al autorităților publice, Decizia nr. 1257/2009, publicată în M. Of. nr. 758 din 6 noiembrie 2009, Decizia nr. 1431/2010, publicată în M. Of. nr. 758 din 12 noiembrie 2010, Decizia nr. 51/2012, publicată în M. Of. nr. 90 din 3 februarie 2012, Decizia nr. 727/2012, publicată în M. Of. nr. 477 din 12 iulie 2012 sau Decizia nr. 924/2012, publicată în M. Of. nr. 787 din 22 noiembrie 2012, Decizia nr. 972/2012, publicată în M. Of. nr. 800 din 28 noiembrie 2012, Decizia nr. 449/2013, publicată în M. Of. nr. 784 din 14 decembrie 2013 etc.

⁴ În temeiul art.20 din Constituția României

⁵ În temeiul art.148 din Constituția României

apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, astfel cum a fost interpretat de Curtea Europeană a Drepturilor Omului în jurisprudența sa (*Decizia nr. 686 din 25 noiembrie 2014, M. Of. nr. 68 din 27 ianuarie 2015*).” Potrivit Curții, principiul securității raporturilor juridice civile constituie o dimensiune fundamentală a statului de drept, astfel cum acesta este consacrat în mod expres prin dispozițiile art. 1 alin. (3) din Legea fundamentală (*Decizia nr. 570 din 29 mai 2012, M. Of. nr. 404 din 18 iunie 2012; Decizia nr. 615 din 12 iunie 2012, M. Of. nr. 454 din 6 iulie 2012*).

4. Ce rol a avut Curtea Constituțională în definirea principiilor constituționale? Cum au fost identificate principiile fundamentale de către Curtea Constituțională de-a lungul timpului? Ce metodă de interpretare (gramaticală, textuală, logică, istorică, sistematică, teleologică etc.) sau combinație de metode este aplicată de către Curtea Constituțională în definirea și aplicarea acestor principii? Ce importanță le revine *travaux préparatoires* (lucrărilor pregătitoare) ale Constituției sau preambulului Legii fundamentale în identificarea și formarea principiilor constituționale? Principiile juridice universal recunoscute au relevanță în acest proces?

Curtea Constituțională este **garantul supremației Constituției. Ca urmare, are competența exclusivă de a realiza controlul de constituționalitate și, în acest cadru, de a interpreta dispozițiile și principiile Constituției.**

Deciziile și hotărârile pe care Curtea le pronunță sunt definitive și general obligatorii. În acest sens, Curtea Constituțională a statuat că textul art. 147 alin. (4) din Constituție, care consacră caracterul general obligatoriu al deciziilor sale, „nu distinge nici în funcție de tipurile de decizii pe care Curtea Constituțională le pronunță, nici în funcție de conținutul acestor decizii, ceea ce conduce la concluzia că **toate deciziile acestei Curți, în întregul lor, sunt general obligatorii**”⁶. De asemenea, într-o jurisprudență constantă, începând cu Decizia Plenului nr. 1/1995⁷, Curtea a statuat că puterea de lucru judecat ce însoțește actele jurisdicționale, deci și deciziile Curții Constituționale, se atașează nu numai dispozitivului, ci și considerentelor pe care se sprijină acesta. În consecință – a reținut Curtea –, atât Parlamentul, cât și Guvernul, respectiv autoritățile și instituțiile publice, trebuie să respecte întru totul atât considerentele, cât și dispozitivul deciziilor pe care Curtea Constituțională le pronunță. **Acest efect specific al actelor Curții Constituționale este o consecință a rolului său, care nu s-ar putea realiza în mod plenar dacă nu s-ar recunoaște valoarea obligatorie a interpretării date de Curte textelor și conceptelor Legii fundamentale, sensului identificat de aceasta voinței legiuitorului constituant.**

Atunci când verifică dacă o normă infraconstituțională este în acord cu Constituția, Curtea Constituțională realizează în mod necesar interpretarea oficială a Constituției, în sensul că **explicită și dezvoltă principiile și normele constituționale, determinând ca aceasta să rămână o „lege vie”**. Sensul acestor concepte sau principii, stabilit de Curtea Constituțională, „este receptat pe plan social și determină starea de constituționalitate a societății”, precum și eliminarea posibilelor divergențe de interpretare între ceilalți destinatari ai normelor constituționale, realizând în acest mod și fundamentarea constituțională a activității de legiferare, respectiv de aplicare a legii, ghidând evoluția întregului sistem legal⁸. În acest mod,

⁶ Decizia nr. 2 din 11 ianuarie 2012, publicată în M. Of. nr. 131 din 23 februarie 2012.

⁷ Publicată în M. Of. nr. 16 din 26 ianuarie 1995.

⁸ Al XIV-lea Congres al Conferinței Curților Constituționale Europene – *Problems of legislative omission in constitutional jurisdiction*, Vilnius, 2009 – Raport general publicat de Curtea Constituțională a Republicii Lituania, p. 51.

Curtea și în general instanțele de jurisdicție constituțională „lărgesc” și sfera dreptului constituțional.

Desigur că lucrările care au însoțit adoptarea și, apoi, revizuirea Constituției, sunt avute în vedere de Curtea Constituțională, care apelează adesea la interpretarea teleologică și respectiv, istorică, în realizarea controlului de constituționalitate. În elaborarea considerentelor care fundamentează deciziile sale, Curtea utilizează deopotrivă și alte metode de interpretare (gramaticală, logică, sistematică).

5. Care este natura juridică a principiilor constituționale? Au constituit acestea geneza cadrului constituțional existent? Ce accent pune Curtea Constituțională pe principiile fundamentale în raport cu un anumit drept constituțional? Principiile fundamentale sunt interpretate separat de drepturile prevăzute în Constituție sau Curtea Constituțională interpretează principiile fundamentale în legătură cu un anumit drept constituțional ca mijloc complementar de interpretare a acestuia din urmă?

Referindu-se la geneza textul inițial al art.1 din Constituție, cu prilejul prezentării Raportului Comisiei de redactare a proiectului Constituției cu privire la Titlul I, profesorul Ion Deleanu arăta⁹ că intenția Comisiei a fost, mai întâi, aceea de a identifica elementele constitutive ale statului român, națiunea, teritoriul și organizarea politică și juridică sau puterea publică și de a stabili atributele esențiale ale acestora.

Cu privire la aceste fundamente, principii, în realizarea controlului de constituționalitate s-a reținut, între altele, că ”întreaga reglementare constituțională este supusă unor principii generale, care să ilustreze prevederile art.1 alin.(3) din legea fundamentală, potrivit cărora România este un stat de drept, democratic și social, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile cetățenilor, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sunt garantate. [...] Încălcarea prin lege nu numai a textelor, ci și a principiilor Constituției face ca această lege să fie neconstituțională. [...]”. Totodată, s-a distins între ”principiile generale”, expres reglementate în Titlul I al Constituției, și principiile care se degajă din întreaga reglementare a legii fundamentale, de exemplu cel al separației puterilor în stat (consacrat, în mod expres, prin revizuirea Constituției, din 2003) sau al egalității șanselor partidelor politice¹⁰, deopotrivă invocate de Curtea Constituțională, chiar dacă nu aveau o reglementare expresă.

Examinând cea mai recentă dintre inițiative de revizuire a Constituției, care viza inclusiv o serie de principii generale, Curtea a reținut, cu privire la semnificația și rolul principiilor constituționale, următoarele : *”principiile generale ale unui sistem sunt definite ca reprezentând un ansamblu de propoziții directe care le sunt subordonate structura și dezvoltarea aceluși sistem. În ansamblul unei Legi fundamentale, principiile generale constituie cadrul pe care se grefează toate celelalte norme ale acesteia.”* (Decizia nr.80/2014, precitată, par.21-22)

6.Care sunt principiile fundamentale cel mai des aplicate de către Curtea Constituțională? Vă rugăm să descrieți unul sau mai multe principii constituționale care a fost influențate în mod considerabil de controlul de constituționalitate exercitat în țara dumneavoastră. Ce contribuție a avut Curtea Constituțională în formarea și dezvoltarea acestui principiu (acestor principii)? Vă rugăm să furnizați exemple din jurisprudența Curții Constituționale.

⁹Odiseea elaborării Constituției, p.157-158

¹⁰Victor Dan Zlătescu, *Opinie separată la Decizia 73 din 4 iunie 1996*, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 255 din 22 octombrie 1996

Dintre toate principiile expres consacrate sau deduse pe cale jurisprudențială, o semnificativă dezvoltare în cadrul controlului de constituționalitate a cunoscut-o, de exemplu, **principiul legalității**, inclusiv prin încorporarea normelor de tehnică legislativă pentru elaborarea actelor normative.

Temeiul constituțional al valorificării normelor de tehnică legislativă în controlul de constituționalitate a fost identificat în dispozițiile art.1 alin.(3) "*România este stat de drept [...]*", precum și ale art.1 alin.(5), "*În România, respectarea Constituției, a supremației sale și a legilor este obligatorie*". Corelația dintre cele două norme cuprinse în art.1 din Constituție este realizată de Curtea Constituțională după cum urmează: „*principiul legalității este unul de rang constituțional*”¹¹ astfel încât „*încălcarea legii are drept consecință imediată nesocotirea art.1 alin.(5) din Constituție, care prevede că respectarea legilor este obligatorie. Încălcarea acestei obligații constituționale atrage implicit afectarea principiului statului de drept, consacrat prin art.1 alin.(3) din Constituție*”.¹²Curtea a mai reținut că "*deși normele de tehnică legislativă nu au valoare constituțională, [...] prin reglementarea acestora legiuitorul a impus o serie de criterii obligatorii pentru adoptarea oricărui act normativ, a căror respectare este necesară pentru a asigura sistematizarea, unificarea și coordonarea legislației, precum și conținutul și forma juridică adecvate pentru fiecare act normativ.*"¹³ Curtea trimite astfel expres la dispozițiile Legii nr.24/2000, reținând că: «*potrivit prevederilor art.1 alin.(2) din Legea nr.24/2000 privind normele de tehnică legislativă pentru elaborarea actelor normative, [...] "Actele normative se inițiază, se elaborează, se adoptă și se aplică în conformitate cu prevederile Constituției României, republicată, cu dispozițiile prezentei legi, precum și cu principiile ordinii de drept", iar potrivit art. 3 alin. (1) din aceeași lege, "Normele de tehnică legislativă sunt obligatorii la elaborarea proiectelor de lege de către Guvern și a propunerilor legislative aparținând deputaților, senatorilor sau cetățenilor, în cadrul exercitării dreptului de inițiativă legislativă [...]"*. Obligativitatea respectării acestor dispoziții legale rezultă și din prevederile art. 1 alin.(5) din Constituție, potrivit cărora, "*În România, respectarea Constituției, a supremației sale și a legilor este obligatorie*".»¹⁴ În continuare, dezvoltând aceste considerente, Curtea a mai reținut că «*în jurisprudența sa, a stabilit că "trăsătura esențială a statului de drept o constituie supremația Constituției și obligativitatea respectării legii"*¹⁵[...] și că "*statul de drept asigură supremația Constituției, corelarea tuturor legilor și tuturor actelor normative cu aceasta*"¹⁶[...] ceea ce înseamnă că acesta "*implică, prioritar, respectarea legii, iar statul democratic este prin excelență un stat în care se manifestă domnia legii*"¹⁷[...] de aceea, respectarea prevederilor Legii nr.24/2000 privind normele de tehnică legislativă pentru elaborarea actelor normative se constituie într-un veritabil criteriu de constituționalitate prin prisma aplicării art. 1 alin. (5) din Constituție (ad similes, a se vedea Decizia nr. 1 din 10 ianuarie 2014, precitată, sau Decizia nr. 17 din 21 ianuarie 2015, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 79 din 30 ianuarie 2015, paragrafele 95 și 96).»¹⁸

Susținând acest demers de interpretare a principiului legalității, care pune în evidență, cu precădere, **calitatea legii**, Curtea a subliniat că este o „*instituție fundamentală a statului, cu rol de garant al supremației Constituției, al statului de drept și al principiului separației și*

¹¹ Decizia nr.901 din 17 iunie 2009, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.503 din 21 iulie 2009

¹² Decizia nr.783 din 26 septembrie 2012, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.684 din 3 octombrie 2012

¹³ Decizia nr.26 din 18 ianuarie 2012, Decizia nr.681 din 27 iunie 2012, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.477 din 12 iulie 2012, Decizia nr.447 din 29 noiembrie 2013, citată mai sus, Decizia nr.448 din 29 octombrie 2013, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.5 din 7 ianuarie 2014

¹⁴Decizia nr.666 din 16 iulie 2007, publicată în Monitorul Oficial al României, partea I, nr.514 din 31 iulie 2007

¹⁵A se vedea în acest sens Decizia nr. 232 din 5 iulie 2001, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 727 din 15 noiembrie 2001, Decizia nr. 234 din 5 iulie 2001, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 558 din 7 septembrie 2001, Decizia nr. 53 din 25 ianuarie 2011, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 90 din 3 februarie 2011, sau Decizia nr. 1 din 10 ianuarie 2014, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 123 din 19 februarie 2014

¹⁶Decizia nr. 22 din 27 ianuarie 2004, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 233 din 17 martie 2004)

¹⁷Decizia nr. 13 din 9 februarie 1999, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 178 din 26 aprilie 1999

¹⁸ Decizia nr.22/2016, precitată

echilibrului puterilor”¹⁹. Toate acestea **”presupun, printre altele, competența Curții, în limitele Constituției, desigur, de a asigura conformitatea întregului fond activ al legislației cu normele și principiile fundamentale”**.²⁰

Această dezvoltare specială a principiului legalității în jurisprudența Curții Constituționale s-a realizat prin preluarea jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului în care aceasta a statuat asupra **noțiunii de "lege" care figurează în o seamă de articole ale Convenției în sensul că înglobează dreptul de origine atât legislativă, cât și jurisprudențială și implică unele condiții calitative, între altele cele ale accesibilității și ale previzibilității** (a se vedea, între altele, Hotărârea din 15 noiembrie 1996, pronunțată în Cauza *Cantoni împotriva Franței*, paragraful 29, Hotărârea din 22 iunie 2000, pronunțată în Cauza *Coemeși alții împotriva Belgiei*, paragraful 145, Hotărârea din 7 februarie 2002, pronunțată în Cauza *E.K. împotriva Turciei*, paragraful 51). Conform unei jurisprudențe constante, sintagma "prevăzute de lege" presupune mai întâi ca măsura reglementată să aibă o bază în dreptul intern, dar are legătură de asemenea cu calitatea legii respective: ea impune ca aceasta să fie **accesibilă persoanelor în cauză și să aibă o formulare destul de exactă pentru a permite reclamantilor, care apelează, la nevoie, la consilieri, să prevadă, într-o măsură rezonabilă în circumstanțele cauzei, consecințele ce ar putea rezulta dintr-un anumit act** (a se vedea, între altele, Hotărârea din 8 iunie 2006, pronunțată în Cauza *Lupșa împotriva României*, paragraful 32). Altfel spus, **nu poate fi considerată "lege" decât o normă enunțată cu suficientă precizie pentru a permite individului să își regleze conduita**. Individul trebuie să fie în măsură să prevadă consecințele ce pot decurge dintr-un act determinat (a se vedea, între altele, Hotărârea din 26 aprilie 1979, pronunțată în Cauza *Sunday Times împotriva Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord*). Însemnătatea noțiunii de previzibilitate depinde în mare măsură de contextul textului despre care este vorba, de domeniul pe care îl acoperă, precum și de numărul și calitatea destinatarilor săi (a se vedea, între altele, Hotărârea din 28 martie 1990, pronunțată în Cauza *Groppera Radio AG și alții împotriva Elveției*, paragraful 68, Hotărârea din 8 iunie 2006, pronunțată în Cauza *Lupșa împotriva României*, paragraful 37). Previzibilitatea legii nu se opune ca persoana interesată să fie nevoită să recurgă la o bună consiliere pentru a evalua, la un nivel rezonabil în circumstanțele cauzei, consecințele ce ar putea decurge dintr-o anumită acțiune (a se vedea, între altele, Hotărârea din 13 iulie 1996, pronunțată în Cauza *TolstoyMiloslavsky împotriva Regatului Unit al Marii Britanii*, paragraful 37). Acest lucru se întâmplă de obicei cu profesioniștii, obișnuiți să facă dovada unei mari prudențe în exercitarea meseriei lor. De asemenea se poate aștepta de la ei să acorde o atenție deosebită evaluării riscurilor pe care le implică (*Cantoni*, precitată, paragraful 35). Potrivit aceleiași instanțe, chiar din cauza principiului generalității legilor, conținutul acestora nu poate prezenta o precizie absolută. Una din tehnicile tip de reglementare constă în recurgerea mai degrabă la categorii generale decât la liste exhaustive. De asemenea numeroase legi se folosesc de eficacitatea formulelor mai mult sau mai puțin vagi, pentru a evita o rigiditate excesivă și a se putea adapta la schimbările de situație. Interpretarea și aplicarea unor asemenea texte depinde de practică (a se vedea, între altele, Hotărârea din 25 mai 1993, pronunțată în Cauza *Kokkinakis împotriva Greciei*, paragraful 40, *Cantoni*, precitată, paragraful 31, *Dragotoniși Militaru - Pidhorni împotriva României*, Hotărârea din 24 mai 2007, paragraful 36). Funcția decizională acordată instanțelor servește tocmai pentru a îndepărta îndoielile ce ar putea exista în privința interpretării normelor, ținând cont de evoluțiile practicii cotidiene, cu condiția ca rezultatul să fie coerent cu substanța infracțiunii și evident previzibilă (a se vedea, între altele, Hotărârea din 22 noiembrie 1995, pronunțată în Cauza *S.W. împotriva Regatului Unit al Marii Britanii*, paragraful 36, *Dragotoniși Militaru - Pidhorni împotriva României*, precitată, paragraful 37).

În temeiul dispozițiilor art.20 din Constituție, în numeroase cauze Curtea Constituțională a făcut aplicarea jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului referitoare la condițiile de accesibilitate și previzibilitate a legii, constatând

¹⁹ Decizia nr.738 din 19 septembrie 2012, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.690 din 8 octombrie 2012

²⁰ Decizia nr.728 din 9 iulie 2012, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.478 din 12 iulie 2012

neconstituționalitatea reglementărilor care nu întruneau aceste condiții.²¹ Curtea a reținut că *"pentru a fi compatibilă cu principiul preeminenței dreptului, legea trebuie să îndeplinească cerințele de **accesibilitate** (normele care guvernează materia interceptării comunicațiilor trebuie reglementate la nivel de lege), **claritate** (normele trebuie să aibă o redactare fluentă și inteligibilă, fără dificultăți sintactice și pasaje obscure sau echivoce, într-un limbaj și stil juridic specific normativ, concis, sobru, cu respectarea strictă a regulilor gramaticale și de ortografie), **precizie și previzibilitate** (lex certa, norma trebuie să fie redactată clar și precis, astfel încât să permită oricărei persoane — care, la nevoie, poate apela la consultanță de specialitate — să își corecteze conduita și să fie capabilă să prevadă, într-o măsură rezonabilă, consecințele care pot apărea dintr-un act determinat"*²².

Astfel, de exemplu, constatând neconstituționalitatea dispozițiilor art. II alin. (1) și (3) din Legea nr.249/2006 pentru modificarea și completarea Legii nr.393/2004 privind Statutul aleșilor locali, Curtea a statuat că *"dispozițiile legale examinate, prin modul deficitar de redactare, nu corespund exigențelor de tehnică legislativă specifice normelor juridice. [...]"; în cauza, a conchis Curtea, "textele legale examinate nu îndeplinesc **cele patru criterii de claritate, precizie, previzibilitate și predictibilitate** pentru ca subiectul de drept vizat să își poată conforma conduita, astfel încât să evite consecințele nerespectării lor."*²³

Dezvoltând aceste statuări, într-o cauză²⁴ în care a constatat neconstituționalitatea prevederilor Legii nr.298/2008 privind reținerea datelor generate sau prelucrate de furnizorii de servicii de comunicații electronice destinate publicului sau de rețele publice de comunicații, precum și pentru modificarea Legii nr.506/2004 privind prelucrarea datelor cu caracter personal și protecția vieții private în sectorul comunicațiilor electronice, act care transpunea în dreptul intern o Directivă europeană, Curtea a reținut că *"lipsa unei reglementări legale precise, care să determine cu exactitate sfera acelor date necesare identificării persoanelor fizice sau juridice utilizatoare, deschide posibilitatea unor abuzuri în activitatea de reținere, prelucrare și utilizare a datelor stocate de furnizorii serviciilor de comunicații electronice destinate publicului sau de rețele publice de comunicații. Limitarea exercițiului dreptului la viață intimă și la secretul corespondenței și a libertății de exprimare, [...] trebuie să aibă loc într-o manieră clară, previzibilă și lipsită de echivoc, astfel încât să fie îndepărtată, pe cât posibil, eventualitatea arbitrariului sau a abuzului autorităților în acest domeniu. Destinatarilor normei juridice [...] trebuie să aibă o reprezentare clară a normelor juridice aplicabile, astfel încât să-și adapteze conduita și să prevadă consecințele ce decurg din nerespectarea acestora."* Curtea a sancționat, *"maniera ambiguă de redactare"* neconformă cu normele de tehnică legislativă, lipsa definirii unor termeni ai legii, utilizarea unor sintagme neclare. În cadrul analizei sale, Curtea a reținut că *"respectarea normelor de tehnică legislativă, în cadrul complexului de reguli specifice activității de legiferare, reprezintă un factor determinant în transpunerea de redactare toate exigențele impuse de necesitatea respectării drepturilor fundamentale ale omului. [...] reglementarea cât mai exactă a domeniului de aplicare a Legii nr.298/2008 este cu atât mai necesară având în vedere, în special, natura complexă a drepturilor supuse limitării, precum și consecințele pe care un eventual abuz al autorităților publice le-ar avea asupra vieții intime a destinatarilor săi [...]"* Cauzele ulterioare ce au avut ca obiect reglementări prin care legiuitorul a încercat transpunerea aceleiași Directive

²¹A se vedea, între altele, Decizia nr. 61 din 18 ianuarie 2007, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 116 din 15 februarie 2007, Decizia nr. 604 din 20 mai 2008, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 469 din 25 iunie 2008, Decizia nr. 26 din 18 ianuarie 2012, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 116 din 15 februarie 2012, Decizia nr. 1.258/2009, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 798 din 23 noiembrie 2009, Decizia nr. 440 din 8 iulie 2014, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 653 din 4 septembrie 2014, sau Decizia nr. 17 din 21 ianuarie 2015, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 79 din 30 ianuarie 2015

²² Decizia nr.51 din 16 februarie 2016, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.190 din 14 martie 2016

²³de exemplu, prin Decizia nr.61 din 18 ianuarie 2007, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.116 din 15 februarie 2007

²⁴ Decizia nr.1258 din 8 octombrie 2009, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.798 din 23 noiembrie 2009

au fost constatate ca fiind neconstituționale, între altele, și pentru încălcarea art.1 alin.(5) din Constituție, din perspectiva lipsei de precizie a reglementării²⁵.

Într-o altă cauză, Curtea a constatat că, *"fiind cea mai intruzivă dintre măsurile preventive, dispunerea măsurii arestului preventiv trebuie să se realizeze într-un cadru normativ clar, precis și previzibil, atât pentru persoana supusă acestei măsuri, cât și pentru organele de urmărire penală și pentru instanțele de judecată. În caz contrar, s-ar ajunge la posibilitatea limitării într-un mod aleatoriu/subiectiv a unuia dintre drepturile fundamentale esențiale într-un stat de drept: libertatea individuală. De aceea, cerințele privind calitatea, precizia și previzibilitatea legii, în acest context normativ, influențează, în mod direct și nemijlocit, dreptul persoanei la un proces echitabil, privit ca o garanție, în acest caz, a libertății individuale.(...). În concluzie, Curtea reține că lipsa de claritate, precizie și previzibilitate a normei criticate este de natură a încălca dispozițiile art.21 alin.(3) din Constituție, având în vedere că persoana supusă măsurii arestării preventive nu poate beneficia de un proces corect și echitabil, de vreme ce norma în cauză poate fi interpretată de către instanțele de judecată cu o marjă largă de apreciere a sferei infracțiunilor pentru care poate fi dispusă această măsură. Or, aprecierile pur subiective trebuie excluse din cadrul ipotezei normative analizate."*²⁶

Tot astfel, într-o altă cauză, Curtea a reținut că, *"având în vedere caracterul intruziv al măsurilor de supraveghere tehnică, este obligatoriu ca aceasta să se realizeze într-un cadru normativ clar, precis și previzibil, atât pentru persoana supusă acestei măsuri, cât și pentru organele de urmărire penală și pentru instanțele de judecată. În caz contrar, s-ar ajunge la posibilitatea încălcării într-un mod aleatoriu/abuziv a unora dintre drepturile fundamentale esențiale într-un stat de drept: viața intimă, familială și privată și secretul corespondenței. Este îndeobște admis că drepturile prevăzute la art.26 și art.28 din Constituție nu sunt absolute, însă limitarea lor trebuie să se facă cu respectarea dispozițiilor art.1 alin.(5) din Legea fundamentală, iar gradul de precizie a termenilor și noțiunilor folosite trebuie să fie unul ridicat, dată fiind natura drepturilor fundamentale limitate. Așadar, standardul constituțional de protecție a vieții intime, familiale și private și a secretului corespondenței impune ca limitarea acestora să se realizeze într-un cadru normativ care să stabilească expres, într-un mod clar, precis și previzibil care sunt organele abilitate să efectueze operațiunile care constituie ingerințe în sfera protejată a drepturilor. Prin urmare, Curtea reține că este justificată opțiunea legiuitorului ca mandatul de supraveghere tehnică să fie pus în executare de procuror și de organele de cercetare penală, care sunt organe judiciare, conform art.30 din Codul de procedură penală, precum și de către lucrătorii specializați din cadrul poliției, în condițiile în care aceștia pot deține avizul de ofițeri de poliție judiciară, în condițiile art.55 alin.(5) din Codul de procedură penală. Această opțiune nu se justifică, însă, în privința includerii, în cuprinsul art.142 alin.(1) din Codul de procedură penală, a sintagmei „alte organe specializate ale statului”, neprecizate în cuprinsul Codului de procedură penală sau în cuprinsul altor legi speciale."* Pentru toate aceste argumente, Curtea a constatat că dispozițiile criticate încalcă prevederile constituționale cuprinse în art.1 alin.(3) referitoare la statul de drept în componenta sa privind garantarea drepturilor cetățenilor și în art.1 alin.(5) care consacră principiul legalității.²⁷

²⁵ A se vedea, de exemplu, Decizia nr.440 din 8 iulie 2014, publicată în Monitorul Oficial al României, partea I, nr.653 din 4 septembrie 2014

²⁶ Decizia nr.553 din 16 iulie 2015 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art.223 alin.(2) din Codul de procedură penală

²⁷ Decizia nr.51 din 16 februarie 2016, publicată în Monitorul Oficial nr.190 din 14 martie 2016

II. Principiile constituționale sunt norme cu forță juridică superioară? Este posibil să se stabilească o ierarhie în cadrul Constituției? Dispozițiile constituționale care nu pot face obiectul revizuirii (dispozițiile eterne) și controlul de constituționalitate a modificărilor aduse Constituției.

Raportori:

Daniel Marius MORAR
Judecător

Senia Mihaela COSTINESCU
Magistrat-asistent șef

1. Principiile constituționale beneficiază de o anumit grad de superioritate față de alte dispoziții din Legea fundamentală? Care este opinia juridică dominantă atât la nivel de doctrină, cât și în practică cu privire la conferirea unei valori mai mari anumitor principii constituționale în raport cu alte dispoziții din Legea fundamentală?

1.1. Din analiza conținutului normativ al Constituției României, rezultă **trei categorii de relații sociale** reglementate de normele constituționale:

- relațiile sociale referitoare la puterea de stat (principalele autorități ale statului, raporturile dintre acestea);
- relațiile sociale referitoare la drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale ale cetățenilor;
- alte relații sociale considerate fundamentale pentru societate (trăsăturile statului român, teritoriul, cetățenia, limba oficială, economia și finanțele publice, revizuirea Constituției etc.)

Fiecare dintre aceste categorii de relații sociale vizează aspecte distincte, de sine-stătătoare, cu relevanță deosebită în funcționarea statului român. Obiectul de reglementare fiind unul complex și radical diferit, **între normele care reglementează aceste relații sociale nu se poate face comparație sub aspectul importanței lor și nici nu se poate stabili o ierarhie sub aspectul forței juridice.** Caracterul esențial pentru organizarea și funcționarea statului – criteriul conținutului material - , pe de o parte, și cuprinderea lor în Legea fundamentală – criteriul formal - , pe de altă parte, situează aceste norme pe același nivel ierarhic, în vârful piramidei sistemului normativ din România.

1. 2.Raportul dintre dreptul național și dreptul internațional este stabilit în Constituția României în cuprinsul art.11 și 20, potrivit cărora:

- Art. 11 - „Dreptul internațional și dreptul intern:

(1) Statul român se obligă să îndeplinească întocmai și cu bună-credință obligațiile ce-i revin din tratatele la care este parte.

(2) Tratatul ratificate de Parlament, potrivit legii, fac parte din dreptul intern.

(3) În cazul în care un tratat la care România urmează să devină parte cuprinde dispoziții contrare Constituției, ratificarea lui poate avea loc numai după revizuirea Constituției.”

- Art. 20 - „Tratatul internaționale privind drepturile omului:

(1) Dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile cetățenilor vor fi interpretate și aplicate în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care România este parte.

(2) Dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului, la care România este parte, și legile interne, au prioritate reglementările internaționale, cu excepția cazului în care Constituția sau legile interne conțin dispoziții mai favorabile.”

Din interpretarea coroborată a celor două norme constituționale se desprind următoarele principii:

- angajamentul asumat de statul român de a îndeplini **întocmai și cu bună-credință** obligațiile ce-i revin din tratatele la care este parte;
- prin ratificarea actelor sau tratatelor internaționale de către Parlamentul României, acestea devin **norme naționale, de drept intern**;
- **supremația Constituției României în raport cu dreptul internațional**: România nu poate ratifica un tratat internațional care cuprinde dispoziții contrare Constituției decât după revizuirea prealabilă a Legii fundamentale naționale;
- interpretarea și aplicarea dispozițiilor constituționale privind drepturile și libertățile cetățenilor se realizează în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care România este parte;
- *în materia drepturilor omului*, conflictul între un tratat internațional la care România este parte și dreptul intern se soluționează în favoarea **tratatului internațional doar dacă acesta cuprinde norme mai favorabile**.

1. 3. 1. O reglementare specială în Constituția României o are **raportul dintre dreptul național și dreptul Uniunii Europene** care este stabilit în cuprinsul art.148 alin.(2) și (4), potrivit căruia: „(2) *Ca urmare a aderării, prevederile tratatelor constitutive ale Uniunii Europene, precum și celelalte reglementări comunitare cu caracter obligatoriu, au prioritate față de dispozițiile contrare din legile interne, cu respectarea prevederilor actului de aderare.[...]*

(4) *Parlamentul, Președintele României, Guvernul și autoritatea judecătorească garantează aducerea la îndeplinire a obligațiilor rezultate din actul aderării și din prevederile alineatului (2).”*

Printr-o jurisprudență constantă, Curtea a stabilit că nu este de competența sa „să analizeze conformitatea unei dispoziții de drept național cu textul Tratatului privind funcționarea Uniunii Europene prin prisma art.148 din Constituție. O atare competență, și anume aceea de a stabili dacă există o contrarietate între legea națională și Tratat, aparține instanței de judecată, care, pentru a ajunge la o concluzie corectă și legală, din oficiu sau la cererea părții, poate formula o întrebare preliminară în sensul art. 267 din Tratat la Curtea de Justiție a Uniunii Europene. În situația în care Curtea Constituțională s-ar considera competentă să se pronunțe asupra conformității legislației naționale cu cea europeană, s-ar ajunge la un posibil conflict de jurisdicții între cele două instanțe, ceea ce, la acest nivel, este inadmisibil.”

În toate cazurile, prin noțiunile de „legi interne” și „drept național”, Curtea a avut în vedere exclusiv legislația infraconstituțională, Constituția prezervând poziția ierarhic superioară în virtutea art.11 alin.(3) din Legea fundamentală.

1. 3. 2. Jurisprudența Curții Constituționale a cunoscut o evoluție în această materie: reținând că nu este nici legiuitor pozitiv și nici o instanță judecătorească cu competență de a interpreta și aplica dreptul european în litigiile ce antamează drepturile subiective ale cetățenilor, Curtea a

observat că raportarea la o normă de drept european în cadrul controlului de constituționalitate, prin intermediul art.148 alin.(2) și (4) din Constituția României, presupune o condiționalitate cumulativă: pe de o parte, această normă să fie suficient de clară, precisă și neechivocă prin ea însăși sau înțelesul acesteia să fi fost stabilit în mod clar, precis și neechivoc de Curtea de Justiție a Uniunii Europene și, pe de altă parte, norma trebuie să se circumscrie unui anumit nivel de relevanță constituțională, astfel încât conținutul său normativ să susțină posibila încălcare de către legea națională a Constituției - unica normă directă de referință în cadrul controlului de constituționalitate. Într-o atare ipoteză demersul Curții Constituționale este distinct de simpla aplicare și interpretare a legii, competență ce aparține instanțelor judecătorești și autorităților administrative, sau de eventualele chestiuni ce țin de politica legislativă promovată de Parlament sau Guvern, după caz.

Prin prisma condiționalității cumulative enunțate, rămâne la aprecierea Curții Constituționale aplicarea în cadrul controlului de constituționalitate a hotărârilor Curții de Justiție a Uniunii Europene sau formularea de către ea însăși de întrebări preliminare în vederea stabilirii conținutului normei europene. O atare atitudine ține de cooperarea dintre instanța constituțională națională și cea europeană, precum și de dialogul judiciar dintre acestea, fără a se aduce în discuție aspecte ce țin de stabilirea unor ierarhii între aceste instanțe.

1. 3. 3. Pe de altă parte, în practica instanței constituționale au existat cazuri în care aceasta a fost sesizată cu controlul de constituționalitate al unor legi interne prin care se transpune în dreptul intern acte ale Uniunii Europene (directive). Vom exemplifica aici cu Legea nr.298/2008 privind reținerea datelor generate sau prelucrate de furnizorii de servicii de comunicații electronice destinate publicului sau de rețele publice de comunicații, precum și pentru modificarea Legii nr.506/2004 privind prelucrarea datelor cu caracter personal și protecția vieții private în sectorul comunicațiilor electronice, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.780 din 21 noiembrie 2008, prin care a fost transpusă în legislația națională Directiva 2006/24/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 15 martie 2006 privind păstrarea datelor generate sau prelucrate în legătură cu furnizarea serviciilor de comunicații electronice accesibile publicului sau de rețele de comunicații publice și de modificare a Directivei 2002/58/CE. În urma efectuării controlului de constituționalitate declanșat prin invocarea unei excepții de neconstituționalitate, legea a fost declarată neconstituțională prin Decizia Curții Constituționale nr.1.258 din 8 octombrie 2009, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.798 din 23 noiembrie 2009. Prin decizia pronunțată, Curtea a constatat că Legea nr.298/2008, preluând reglementările directivei, instituie regula reținerii continue a datelor cu caracter personal, pe o perioadă de 6 luni de la momentul interceptării lor. Or, în materia drepturilor personale, cum sunt dreptul la viață intimă și libertatea de exprimare, precum și a prelucrării datelor cu caracter personal, regula unanim recunoscută este aceea a garantării și respectării acestor drepturi, respectiv a confidențialității, statul având, în acest sens, obligații majoritar negative, de abținere, prin care să fie evitată, pe cât posibil, ingerința sa în exercițiul dreptului sau al libertății. Însă, obligația de reținere a datelor reglementată de lege, cu titlu de excepție sau derogare de la principiul protejării datelor cu caracter personal și al confidențialității lor, prin natura, întinderea și domeniul ei de aplicare, goleşte de conținut acest principiu.

Efectuând controlul de constituționalitate asupra legii de transpunere a directivei europene, Curtea Constituțională realizează indirect un control de constituționalitate al actului Uniunii Europene, lipsindu-l de efecte juridice pe teritoriul național.

De remarcat că, ulterior, Directiva 2006/24/CE a fost declarată nevalidă prin Hotărârea din 8 aprilie 2014 a Curții de Justiție a Uniunii Europene, pronunțată în cauzele conexe C-293/12 — Digital RightsIreland LTD împotriva Minister for Communicatios, Marine and natural Resourcessi alții și C-594/12 — KartnerLandesregierungși alții. Prin hotărârea pronunțată, instanța europeană a constatat că directiva analizată încalcă dispozițiile art.7, art.8 și art.52 alin.(2) din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, care consacră dreptul la respectarea vieții private, dreptul la protecția datelor cu caracter personal și principiul proporționalității.

2. Care a fost abordarea Curții Constituționale în ceea ce privește stabilirea unei ierarhii în cadrul Constituției? Este posibil ca din jurisprudența Curții Constituționale să reiasă că a acordat un statut principal unor principii constituționale în raport cu celelalte dispoziții din Legea fundamentală?

2.1. Așa cum am precizat în Secțiunea 1. 1., normele constituționale reglementează cele trei tipuri de relații sociale fundamentale în stat, fără a stabili o ierarhie juridică în cadrul Constituției. *Toate normele constituționale, indiferent de obiectul de reglementare, au aceeași autoritate obligatorie și se impun cu aceeași forță juridică.* De regulă, normele nu conțin antinomii susceptibile a genera conflicte de aplicare, astfel că destinatarii lor sunt obligați a le respecta întocmai, *fără a invoca preeminența unui principiu în detrimentul altuia.* Rolul de a asigura echilibrul, interpretarea și aplicarea unitară a Constituției revine Curții Constituționale, care, în exercitarea atribuțiilor sale legale, are rolul de a asigura respectarea supremației Legii fundamentale.

În cadrul **drepturilor fundamentale** pe care Constituția României le consacră, în funcție de conținutul material al acestora, putem distinge, clasifica, dar fără a ierarhiza, următoarele categorii: *drepturile principii* (universalitatea drepturilor, egalitatea, neretroactivitatea legii, accesul liber la justiție), *inviolabilitățile* (dreptul la viață și la integritate fizică și psihică, libertatea individuală, dreptul la apărare, libera circulație, viața intimă, familială și privată, secretul corespondenței, inviolabilitatea domiciliului), *drepturile și libertățile sociale, economice și culturale* (dreptul la educație, dreptul la muncă, dreptul de proprietate, dreptul la căsătorie, accesul la cultură etc.), *drepturile exclusiv politice* (dreptul de vot, dreptul de a fi ales), *drepturile și libertățile social-politice* (libertatea conștiinței, libertatea de exprimare, dreptul la asociere, libertatea întrunirilor etc.), *drepturile garanții* (dreptul de petiționare, dreptul persoanei vătămate de către o autoritate publică).

În jurisprudența sa, Curtea a statuat că drepturile fundamentale consacrate prin Constituție nu au o existență abstractă, ele exercitându-se în corelare și coroborare cu celelalte prevederi constituționale. De asemenea, dispozițiile Constituției trebuie interpretate sistematic și prin luarea în considerare a finalității lor, fără a se absolutiza una dintre acestea, până la înlăturarea celorlalte la fel de importante. Din această perspectivă, Curtea a distins în cuprinsul Legii fundamentale două categorii de drepturi, și anume drepturi absolute (de exemplu, dreptul la viață și la integritate fizică și psihică), cărora autoritățile statului nu le pot aduce atingere în nicio situație, și drepturi relative, al căror exercițiu poate fi restrâns cu respectarea unor anumite condiții. Un exemplu îl constituie Decizia nr.356 din 25 iunie 2014, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 691 din data de 22 septembrie 2014, când Curtea s-a pronunțat asupra constituționalității dispozițiilor care introduceau în legislația românească

instituția confiscării extinse, constatând că prezumția dobândirii licite a proprietății, consacrată de norma constituțională a art.44, este o prezumție relativă, întrucât constituie o garanție a dreptului de proprietate, care este un drept relativ, iar nu absolut.

2. 2. Un caz atipic în jurisprudența Curții Constituționale îl reprezintă *Decizia nr.511 din 12 decembrie 2013*, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.75 din 30 ianuarie 2014, prin care instanța constituțională, efectuând controlul asupra soluției legislative care privește declararea imprescriptibilității executării pedepselor principale în cazul infracțiunilor de omor și al infracțiunilor intenționate urmate de moartea victimei, a statuat că, dată fiind gravitatea atingerii aduse valorilor sociale ocrotite prin incriminarea lor, reclamă nevoia unei reacții ferme din partea statului, o nevoie de dreptate ce nu se stinge prin simpla scurgere a vremii de la data săvârșirii lor. Dreptul la viață constituie un atribut inalienabil al persoanei și reprezintă valoarea supremă în ierarhia drepturilor omului, întrucât este un drept fără de care exercitarea celorlalte drepturi și libertăți garantate de Constituție și de instrumentele internaționale de protecție a drepturilor fundamentale ar fi iluzorie, fapt ce determină caracterul axiologic al acestui drept, care cuprinde atât un drept subiectiv, cât și o funcție obiectivă, aceea de principiu călăuzitor al activității statului, acesta din urmă având obligația de a proteja dreptul fundamental la viață al persoanei. Într-o atare situație, legiuitorul a avut de ales între principiul securității raporturilor juridice și echitatea juridică, ambele componente fundamentale ale statului de drept. Fiind sarcina legiuitorului să decidă cărui principiu îi acordă prevalență, acesta, fără a interveni arbitrar și ținând seama de valoarea primordială a dreptului la viață consacrat de art.22 alin.(1) din Constituția României, a optat pentru aplicarea imediată a dispozițiilor din materia prescripției, mai severe, inclusiv pentru infracțiuni comise anterior, pentru care termenul de prescripție a executării pedepsei nu s-a împlinit încă. Așa fiind, Curtea a constatat că opțiunea legiuitorului privind reglementarea imprescriptibilității executării pedepselor principale în cazul infracțiunilor de omor și al infracțiunilor intenționate urmate de moartea victimei pentru care, la data intrării în vigoare a dispozițiilor de lege criticate, nu s-a împlinit termenul de prescripție a executării, nu are drept consecință un prejudiciu constituțional relevant.

3. Cum poate fi modificată Constituția în țara dumneavoastră? Care este procedura de modificare a Constituției prevăzută în Legea fundamentală? Care este modul în care Constituția a fost întocmită inițial și există prevederi explicite în cadrul acesteia cu privire la existența unor dispoziții eterne? Există vreo diferență între modul inițial de adoptare a Constituției și procedura existentă de modificare a Legii fundamentale?

3. 1. Constituția unui stat reflectă în mod necesar stadiul dezvoltării unei societăți, fiind rezultatul voinței populare într-un anumit moment istoric, condiționat de realitățile politice, sociale, economice și culturale ale respectivei comunități. Această lege este viabilă atâta timp cât oferă cadrul juridic stabil pentru societate, atâta timp cât cetățenii se regăsesc în valorile ei, le respectă și le asigură continuitate.

3. 2. Constituția României a fost adoptată în ședința din 21 noiembrie 1991 a Adunării Constituante, organism ales, prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat, în scopul elaborării Legii fundamentale. Constituția a intrat în vigoare în urma aprobării ei prin

referendumul național din 8 decembrie 1991 (care, ulterior, a devenit ziua națională a Constituției). Adunarea Constituantă s-a dizolvat după adoptarea Constituției, care a constituit temeiul juridic al organizării alegerilor libere și democratice pentru noul Parlament al României.

3. 3. Revizuirea unei Constituții se impune ori de câte ori aceasta nu mai corespunde exigențelor societății, fiind un exercițiu democratic de adaptare a normelor juridice la noile valori ale acesteia. Conform principiului simetriei juridice, puterea constituantă care adoptă o constituție (constituantul originar) o poate modifica după regulile stabilite în cuprinsul constituției care este modificată (constituantul derivat).

Constituția României cuprinde norme exprese (Titlul VIII – Revizuirea Constituției) cu privire la limitele procedurale și limitele materiale ale legilor de modificare. Acestea sunt următoarele:

- Art. 150 - „*Inițiativa revizurii:*

(1) Revizuirea Constituției poate fi inițiată de Președintele României la propunerea Guvernului, de cel puțin o pătrime din numărul deputaților sau al senatorilor, precum și de cel puțin 500.000 de cetățeni cu drept de vot.

(2) Cetățenii care inițiază revizuirea Constituției trebuie să provină din cel puțin jumătate din județele țării, iar în fiecare din aceste județe sau în municipiul București trebuie să fie înregistrate cel puțin 20.000 de semnături în sprijinul acestei inițiative.”

- Art. 151 - „*Procedura de revizuire:*

(1) Proiectul sau propunerea de revizuire trebuie adoptată de Camera Deputaților și de Senat, cu o majoritate de cel puțin două treimi din numărul membrilor fiecărei Camere.

(2) Dacă prin procedura de mediere nu se ajunge la un acord, Camera Deputaților și Senatul, în ședință comună, hotărăsc cu votul a cel puțin trei pătrimi din numărul deputaților și senatorilor.

(3) Revizuirea este definitivă după aprobarea ei prin referendum, organizat în cel mult 30 de zile de la data adoptării proiectului sau a propunerii de revizuire.”

- Art. 152 - „*Limitele revizurii:*

(1) Dispozițiile prezentei Constituții privind caracterul național, independent, unitar și indivizibil al statului român, forma republicană de guvernământ, integritatea teritoriului, independența justiției, pluralismul politic și limba oficială nu pot forma obiectul revizurii.

(2) De asemenea, nici o revizuire nu poate fi făcută dacă are ca rezultat suprimarea drepturilor și a libertăților fundamentale ale cetățenilor sau a garanțiilor acestora.

(3) Constituția nu poate fi revizuită pe durata stării de asediu sau a stării de urgență și nici în timp de război.”

3. 3. 1. Sub aspectul **procedurii de revizuire**, Constituția României intră în categoria constituțiilor rigide, întrucât orice act legislativ modificator trebuie să parcurgă o procedură specială, derogatorie de la procedura legislativă obișnuită. Astfel, dispozițiile art.150, art.151 și art.152 alin.(3) din Constituția României stabilesc condițiile de adoptare a unei legi de revizuire:

i) inițiativa de revizuire aparține următoarelor *subiecte de drept*:

- *Președintele României*, la propunerea Guvernului;

- *cel puțin o pătrime din numărul deputaților sau al senatorilor* (Parlamentul României funcționează în sistem bicameral: Camera Deputaților și Senat);

- *cel puțin 500.000 de cetățeni cu drept de vot* (cu vârsta peste 18 ani), care provin din cel puțin jumătate din județele țării (România este organizată administrativ-teritorial în 41 de județe și municipiul-capitală București, cu statut similar județului), iar în fiecare dintre aceste județe sau

în municipiul București trebuie să fie înregistrate cel puțin 20.000 de semnături în sprijinul inițiativei de revizuire;

ii) Constituția nu poate fi revizuită pe durata stării de asediu sau a stării de urgență și nici în timp de război (*limitele temporale ale revizuirii*);

iii) propunerea de revizuire este *dezbătută succesiv în fiecare Cameră a Parlamentului și este adoptată cu votul majorității calificate*: cel puțin 2/3 din numărul membrilor fiecărei Camere;

iv) dacă cea de-a doua Cameră adoptă legea într-o redactare diferită de cea aprobată de prima Cameră, președintele Camerei Deputaților și președintele Senatului vor iniția *procedura de mediere*; dacă pe această cale nu se ajunge la un acord, cele două Camere, în ședință comună, hotărăsc cu votul a cel puțin 3 / 4 din numărul deputaților și senatorilor;

v) în termen de 30 de zile de la data adoptării legii de revizuire, Guvernul organizează *referendumul de aprobare a legii*;

vi) legea de revizuire a Constituției *intră în vigoare* la data publicării în Monitorul Oficial al României, Partea I, a hotărârii Curții Constituționale de confirmare a rezultatelor referendumului.

3. 3. 2. Deși, așa cum am menționat mai sus, normele constituționale se caracterizează printr-o forță juridică egală, Constituția distinge în cadrul limitelor sale de revizuire o serie de **valori sociale, imuabile și peremptorii, care nu pot fi supuse vreunei modificări constituționale**, și anume: *caracterul național, independent, unitar și indivizibil al statului român, forma republicană de guvernământ, integritatea teritoriului, independența justiției, pluralismul politic și limba oficială*. În mod indirect, în actualul regim constituțional din România, prin interdicția pe care însăși Constituția o reglementează, aceste valori dobândesc o valoare superioară, extrajuridică, expresie a unui ideal național. Toate aceste **limite materiale/substanțiale** sunt cuprinse în art.152 alin.(1) din Constituție.

3. 4. Constituția României din 1991 a fost modificată și completată, o singură dată, prin Legea de revizuire nr.429/2003, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.758 din 29 octombrie 2003, aprobată prin referendumul național din 18-19 octombrie 2003 și a intrat în vigoare la data de 29 octombrie 2003, data publicării în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.758 din 29 octombrie 2003 a Hotărârii Curții Constituționale nr.3 din 22 octombrie 2003 pentru confirmarea rezultatului referendumului național. Scopul inițiativei de revizuire l-a constituit adoptarea normelor constituționale necesare aderării României la tratatele constitutive ale Uniunii Europene și la tratatul Atlanticului de Nord, în acord cu prevederile art.11 alin.(3) din Constituția în vigoare.

4. Procedura de modificare a Constituției ar trebui să fie supusă controlului judiciar sau ar trebui să fie lăsată în totalitate la latitudinea actorilor politici? Care este opinia juridică predominantă a autorilor de specialitate și a altor categorii sociale din țara dumneavoastră în această privință?

Respectarea procedurii de adoptare a legilor de revizuire a Constituției face obiectul controlului de constituționalitate efectuat de Curtea Constituțională a României, competența de verificare a legilor constituționale fiind singura competență care se exercită din oficiu, potrivit

art.146 lit.a) teza a doua și lit.l), respectiv art.146 lit.i) din Constituția României. Controlul efectuat de Curtea Constituțională se efectuează în trei etape:

i) *controlul de constituționalitate al inițiativei de revizuire*: verificarea respectării dispozițiilor art.150 din Constituție referitoare la subiectele de drept care au competență în acest domeniu (prezentate supra la pct.3) și a dispozițiilor art.152 alin.(3) din Constituție care consacră interdicția revizuirii Legii fundamentale pe durata stării de asediu sau a stării de urgență și nici în timp de război;

ii) *controlul de constituționalitate al legii de revizuire adoptate de Parlament*: verificarea respectării dispozițiilor art.151 referitoare la procedura parlamentară de adoptare a legilor constituționale;

iii) *confirmarea rezultatului referendumului național de aprobare a legii de revizuire*: vegherea la respectarea procedurii pentru organizarea și desfășurarea referendumului.

Actele juridictionale pe care le pronunță Curtea Constituțională în cele trei etape ale procedurii de adoptare a legii constituționale (2 decizii și o hotărâre) sunt general obligatorii și produc efecte numai pentru viitor, de la data publicării în Monitorul Oficial al României.

Întrucât competența exclusivă a Curții Constituționale de a verifica, sub aspecte expres delimitate de Legea fundamentală, legile de revizuire ale a Constituției, a fost stabilită încă din 1991, de adunarea constituantă originară, în România nu s-a pus în discuție, în mediul academic sau al societății civile, un eventual conflict pozitiv de competență între instanța constituțională și actorii politici implicați în procesul de decizie.

5. În țara dumneavoastră, Constituția prevede ca procedura de revizuire să fie supusă scrutinului de constituționalitate? În cazul unui răspuns afirmativ, care sunt subiecții care pot sesiza Curtea Constituțională și care pot contesta constituționalitatea modificărilor aduse Legii fundamentale? Care este procedura prevăzută de lege în această privință?

5. 1. Constituția României prevede, pe lângă controlul procedurii de inițiere, respectiv al celei de adoptare a actului normativ (*controlul limitelor procedurale*), și controlul conținutului normativ al inițiativei de revizuire, respectiv al legii adoptate de Parlamentul României (*controlul limitelor materiale*). Cele două tipuri de control de constituționalitate se efectuează simultan, în primele două etape, prezentate supra la Secțiunea 4 pct.i) și ii). Temeiul constituțional al controlului conținutului normativ îl constituie dispozițiile art.152 alin.(1) și (2) din Constituție care reglementează limitele materiale ale revizuirii și anume: caracterul național, independent, unitar și indivizibil al statului român, forma republicană de guvernământ, integritatea teritoriului, independența justiției, pluralismul politic și limba oficială. De asemenea, nicio revizuire nu poate fi făcută dacă are ca rezultat suprimarea drepturilor și a libertăților fundamentale ale cetățenilor sau a garanțiilor acestor drepturi.

Așa cum am menționat anterior, controlul legilor de revizuire a Constituției se efectuează de Curtea Constituțională, din oficiu, fără a fi nevoie de o sesizare din partea unor subiecte determinate care să formuleze critici cu privire la conținutul actului normativ sau la procedura parcursă de legea constituțională. Cu alte cuvinte, *Curtea Constituțională are obligația de a verifica toate modificările propuse de inițiatorii legii de revizuire, respectiv toate modificările adoptate de Parlament și de a se pronunța cu privire la respectarea dispozițiilor constituționale care prevăd limitele revizuirii.*

5. 2. În fața Curții Constituționale, **procedura de control al constituționalității** inițiativelor de revizuire a Constituției, respectiv a legii de revizuire este prevăzută de art.20-23 din Legea nr.47/1992 privind organizarea și funcționarea Curții Constituționale și se desfășoară din oficiu, astfel:

i) *înainte de sesizarea Parlamentului* pentru inițierea procedurii legislative de revizuire a Constituției, inițiativa de revizuire, însoțită de avizul Consiliului Legislativ, se depune la Curtea Constituțională, care este obligată ca, în termen de 10 zile, să se pronunțe asupra respectării dispozițiilor constituționale privind revizuirea. La primirea propunerii legislative, președintele Curții numește un judecător-raportor și stabilește termenul de judecată. Curtea Constituțională se pronunță asupra inițiativei de revizuire cu votul a 2/3 din numărul judecătorilor. Decizia Curții se comunică celor care au inițiat propunerea legislativă ori, după caz, reprezentantului acestora, care o vor prezenta Parlamentului numai împreună cu decizia Curții Constituționale;

ii) *după adoptarea legii de revizuire a Constituției de către Parlament*, în termen de 5 zile de la adoptare, Curtea Constituțională se pronunță asupra acesteia. În mod corespunzător, la primirea legii, președintele Curții numește un judecător-raportor și stabilește termenul de judecată, Curtea pronunțându-se asupra legii de revizuire cu votul a 2/3 din numărul judecătorilor. Decizia prin care se constată că nu au fost respectate dispozițiile constituționale referitoare la revizuire se trimite Camerei Deputaților și Senatului, în vederea reexaminării legii de revizuire a Constituției, pentru punerea ei de acord cu decizia Curții Constituționale.

5. 3. Efectele deciziilor pronunțate de Curtea Constituțională. Dacă în urma verificărilor se constată încălcarea interdicțiilor prevăzute de Legea fundamentală, Curtea pronunță **o decizie prin care declară neconstituțională inițiativa de revizuire**, cu consecința retrimiterii actului către inițiator în vederea remedierii viciilor constatate (în prima etapă a controlului), respectiv **o decizie prin care declară neconstituțională legea de revizuire adoptată de Parlament**, cu consecința retrimiterii acesteia către forul legislativ în vederea punerii în acord a legii cu decizia Curții Constituționale (în cea de-a doua etapă a controlului). Deciziile Curții sunt obligatorii și au efectul de a opri procedura de revizuire în etapa în care sunt pronunțate, dacă nu sunt respectate de subiectele de drept, respectiv autoritățile cărora le sunt adresate.

Dacă în urma verificărilor se constată respectarea prevederilor constituționale referitoare la limitele revizuirii, Curtea pronunță o decizie prin care constată constituționalitatea inițiativei de revizuire, și, ulterior, o decizie cu privire la constituționalitatea legii de revizuire adoptate de Parlament, în temeiul art.151 alin.(3) din Constituție, organizându-se referendumul național de aprobare.

6. Curtea Constituțională are dreptul să verifice pe fond constituționalitatea modificărilor aduse Legii fundamentale sau trebuie să se limiteze la a examina constituționalitatea acestora din punct de vedere procedural? În absența unor atribuții specifice stabilite prin Constituție, Curtea Constituțională a fost vreodată pusă în situația de a examina sau a interpreta modificările aduse Constituției? Care a fost raționamentul pe care s-a bazat decizia Curții Constituționale? A existat vreun precedent în care Curtea Constituțională a dat curs dreptului său de a-și exercita competența de control jurisdicțional asupra modificărilor aduse Constituției, pe fond sau din punct de vedere procedural? Vă rugăm să furnizați exemple din jurisprudența Curții Constituționale.

6. 1. Așa cum am arătat în prealabil, în Secțiunile 4 și 5, Curtea Constituțională a României are competența de a verifica legile de revizuire a Constituției, atât sub aspect procedural, cât și sub aspect material. *Fundamentul juridic al acestei atribuții îl reprezintă însăși Constituția [art.146 lit.a) și l)], precum și Legea nr.47/1992 privind organizarea și funcționarea Curții Constituționale [art.19-23].*

După adoptarea Constituției României, în noiembrie 1991, Legea fundamentală a făcut obiectul a șase inițiative de revizuire. Singura care a parcurs procedura completă a fost revizuirea inițiată în 2003 care a vizat modificarea normelor constituționale în scopul integrării euro-atlantice a României (vezi Secțiunea 3. 4.). Toate celelalte inițiative s-au blocat în procedura parlamentară, după pronunțarea deciziei Curții Constituționale în prima etapă, cea a controlului inițiativei de revizuire.

6. 2. Relevante pentru studiul nostru sunt următoarele decizii ale instanței constituționale:

- *Decizia nr.799 din 17 iunie 2011* (publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.440 din 23 iunie 2011) asupra proiectului de lege privind revizuirea Constituției României, inițiat de Președintele României la propunerea Guvernului. Curtea a constatat că propunerea legislativă privind revizuirea Constituției României a fost inițiată cu respectarea limitelor procedurale, însă a reținut neconstituționalitatea sa, respectiv încălcarea limitelor materiale cu privire la 5 dintre modificările propuse (modificările vizau suprimarea unei garanții a dreptului de proprietate, a unor drepturi fundamentale ale persoanei care ocupă o demnitate publică, a liberului acces la justiție, încălcarea independenței justiției). Curtea a supus atenției Președintelui României observații privitoare la mai multe dispoziții din proiectul de lege de revizuire a Constituției.

- *Decizia nr.80 din 16 februarie 2014* (publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.246 din 7 aprilie 2014) asupra propunerii legislative de revizuire a Constituției, semnată de un număr de 108 senatori și un număr de 236 de deputați. Curtea a constatat că propunerea legislativă privind revizuirea Constituției României a fost inițiată cu respectarea limitelor procedurale, însă a reținut neconstituționalitatea sa, respectiv încălcarea limitelor materiale ale revizuirii cu privire la 26 dintre modificările propuse (cu titlu de exemplu, amintim modificările care vizau: instituirea posibilității reprezentanților legali ai minorităților naționale de a înființa, potrivit statutului minorităților naționale adoptat prin lege, organe proprii de decizie și executive; afectarea unor drepturi fundamentale: dreptul la apărare în procesul penal, secretul corespondenței, condițiile și limitele dreptului de proprietate, suprimarea protecției speciale de care se bucură persoanele cu handicap, eliminarea reparării integrale a pagubei suferite de către persoana vătămată de o autoritate publică; autonomia universitară; statutul deputaților și senatorilor; raporturile dintre Președintele României și Parlament; creșterea numărului reprezentanților societății civile în cadrul membrilor Consiliului Superior al Magistraturii; competențele Curții Constituționale). De asemenea, Curtea a supus atenției Parlamentului observațiile privind eliminarea unor modificări propuse, fără a le declara neconstituționale, reformularea unor propuneri de modificare, reconsiderarea sistematizării actului normativ.

- La data întocmirii prezentului raport, se află în desfășurare procedura privind o nouă inițiativă de revizuire a Constituției care vizează modificarea normelor constituționale privind căsătoria, în sensul reglementării exprese a căsătoriei dintre un bărbat și o femeie. Procedura a fost inițiată de cetățeni și a fost verificată de Curtea Constituțională care, prin Decizia nr.580 din 20 iulie 2016, încă nepublicată în Monitorul Oficial al României, a constatat respectarea limitelor

procedurale și materiale ale revizuirii, astfel că propunerea de revizuire a fost trimisă spre dezbateri Parlamentului.

7. Există o tendință în țara dumneavoastră de sporire a autorității în ceea ce privește competența Curții Constituționale de a verifica modificările aduse Legii fundamentale? Autorii de specialitate sau alte grupuri sociale susțin această tendință? Cum este privit controlul de constituționalitate din acest punct de vedere? Extinderea sau recunoașterea autorității Curții Constituționale ar încuraja realizarea obiectivelor constituționale sau i-ar amenința viabilitatea? Vă rugăm să furnizați detalii cu privire la dezbaterile în curs în țara dumneavoastră.

În România, Curtea Constituțională își exercită competențele în cadrul și limitele prevăzute de Constituție și de legea proprie de organizare și funcționare. Autoritatea deciziilor pronunțate de instanța constituțională este indiscutabilă, acestea impunându-se cu *forță de lege* în sistemul normativ și jurisdicțional românesc. Întrucât fundamentul pe care Curtea își întemeiază competențele și forța juridică a actelor sale îl constituie însăși legea supremă în stat, nicio autoritate publică nu pune la îndoială caracterul definitiv și general obligatoriu al deciziilor acestei instanțe.

Pe de altă parte, nimic nu poate genera o autoritate mai puternică decât buna-credință în interpretarea și aplicarea normelor constituționale, forța și coerența argumentelor juridice, cenzura tendințelor activiste, claritatea și previzibilitatea soluțiilor pronunțate. Acestea sunt rațiunile pentru care, deși uneori Curtea Constituțională este acuzată de autoritarism și activism, fiind criticată public pentru soluțiile pronunțate, în special de mediile politice, accesul la instanța constituțională este privit ca un factor de echilibru în societate și un remediu la excesele puterii legiuitoare, deciziile sale fiind primite cu încredere de cetățeni și de autoritățile statului.

Din fericire, *cadrul normativ românesc legal și constituțional referitor la competențele Curții este clar, previzibil și generos*, astfel că instanța constituțională nu a fost nevoită să creeze pe cale jurisprudențială deșeu pentru a soluționa cererile cu care este sesizată (prin urmare, nici nu a fost cazul unei problematizări la nivelul mediului academic, universitar sau la nivelul societății civile în sensul susținerii unor prerogative suplimentare). Așadar, *controlul jurisdicțional efectuat de aceasta își are izvorul exclusiv în Constituție și lege* care, stabilindu-i atribuțiile, au făcut din Curtea Constituțională o instituție puternică, independentă, cu rol de garant al supremației Legii fundamentale și, implicit, a principiilor care guvernează un stat de drept.